

Portret młodopolskiego artysty w poezji Kazimierza Przerwy-Tetmajera

- Wprowadzenie
- Przeczytaj
- Gra edukacyjna
- Sprawdź się
- Dla nauczyciela

Bibliografia:

-
- Źródło: Grażyna Bobilewicz, *W pelerynie, w surducie i w chitonie. Strój artysty na przełomie dwudziestego stulecia*, Gdańsk 1998, s. 84–96.
- Źródło: Kazimierz Przerwa-Tetmajer, *Artyści*, [w:] *Wybór poezji*, Wrocław 1991, s. 55.
- Źródło: Kazimierz Przerwa-Tetmajer, *Evviva l'arte!*, [w:] *Wybór poezji*, Wrocław 1991, s. 56–57.
- Źródło: Kazimierz Przerwa-Tetmajer, *Był czas*, [w:] *Wybór poezji*, Wrocław 1991, s. 69–70.

- Źródło: Kazimierz Przerwa-Tetmajer, *Poeci idealiści*, [w:] *Wybór poezji*, Wrocław 1991, s. 60.
- Źródło: Kazimierz Przerwa-Tetmajer, *Sztuka jest jako drzewo...*, [w:] *Wybór poezji*, Wrocław 1991, s. 55–56.
- Źródło: Stanisław Przybyszewski, *Confiteor*, [w:] *Programy i dyskusje literackie okresu Młodej Polski*, oprac. Maria Podraza-Kwiatkowska, Wrocław 1977, s. 237–239.

Portret młodopolskiego artysty w poezji Kazimierza Przerwy-Tetmajera

Halfdan Egedius, *Marzyciel. Portret malarza Torleiva Stadskleiva* (1895).
Źródło: domena publiczna.

Młodopolscy artyści nie byli ulubieńcami tłumów. Cenieni przez nielicznych, często zamknięci we własnym gronie, pochłonięci sztuką, odcinali się od spraw społecznych. Ich status materialny stał wiecznie pod znakiem zapytania, a niekonwencjonalny tryb życia ściągał zjadliwą krytykę. Los ludzi szczególnie wrażliwych trafnie zobrazował w swoich wierszach Kazimierz Przerwa-Tetmajer, samemu doświadczając zmiennej doli poety – raz idola i „kapłana Sztuki", kiedy indziej – pariasa.

Choć los artysty bywał zmienny, młodopolski artysta zawsze wyróżniał się z tłumu filistrów. Oto opis jego ubioru:

> **Grażyna Bobilewicz**
>
> ***W pelerynie, w surducie i w chitonie. Strój artysty na przełomie dwudziestego stulecia***

Jak wiadomo, uniform każdego szanującego się członka młodopolskiej cyganerii składał się z czarnej peleryny, niekiedy podszytej czerwoną podszewką. (...)

Ważnym szczegółem stroju była kokarda fontaź zawiązana niedbale pod miękkim kołnierzykiem koszuli oraz urozmaicone nakrycie głowy: miękkie, czarne z dużym rondem kapelusze, aksamitne berety (...) podkreślały ideowo-obyczajową więź twórców Młodej Polski z romantyzmem. (...)

Podniesiony kołnierz płaszcza lub marynarki, kapelusz głęboko nasunięty na czoło lub zsunięty na tył głowy, z wywiniętym rondem, rozchełstana koszula czy świadoma niedbałość w noszeniu ubioru, często jego jaskrawe barwy — wszystko to czyniło z normalnego ubrania znak przynależności do świata artystycznego.

Źródło: Grażyna Bobilewicz, *W pelerynie, w surducie i w chitonie. Strój artysty na przełomie dwudziestego stulecia*, Gdańsk 1998, s. 84–96.

Twoje cele

- Rozpoznasz typowe cechy młodopolskiego artysty na podstawie wierszy Kazimierza Przerwy-Tetmajera.
- Zinterpretujesz postawy artystów przełomu wieków.
- Zestawisz ze sobą pozytywistyczne i młodopolskie wizje roli artysty.
- Zdefiniujesz, czym była religia sztuki wyznawana przez część artystów przełomu wieków.

Przeczytaj

Kazimierz Przerwa-Tetmajer

Kazimierz Przerwa-Tetmajer (przed 1901 r.)
Źródło: domena publiczna.

Kazimierz Przerwa-Tetmajer (1865–1940) był jednym z najbardziej uznanych twórców Młodej Polski. Zajmował się pisaniem powieści, dramatów, a także krytyką literacką, jednak największą sławę przyniosła mu poezja. Datę wydania jego debiutanckiego tomu poetyckiego (1891) przyjmuje się umownie za początek okresu Młodej Polski. Postać poety obrosła legendą, głównie za sprawą drugiej serii poezji wydanej w 1894 roku, gdzie pojawiły się takie utwory, jak *Koniec wieku XIX*, *Hymn do Nirwany*, *Evviva l'arte!* czy *Lubię, kiedy kobieta...* Artysta prowokował odwagą i szczerością wyznań, ale jednocześnie posługiwał się niezwykle wysublimowanym, kunsztownym stylem.

Kult sztuki

Pod koniec XIX wieku, w wyniku szybkiego rozwoju przemysłu, rewolucyjnych odkryć naukowych i przewrotów filozoficznych tradycyjna wizja świata musiała zostać zweryfikowana. Możliwość kontaktu z Absolutem stanęła pod znakiem zapytania, dlatego wielu ludzi, w tym artystów, zaczęło poszukiwać alternatywnych dróg do spotkania z Bogiem, szukając prawdy między innymi w wierzeniach Wschodu. Część twórców przełomu wieków wręcz porzuciła religię na rzecz kultu sztuki.

Wspomnianą tendencję można było zauważyć w środowisku poetów francuskich, szczególnie wśród symbolistów. Charles Baudelaire (1821–1867) czy Stéphane Mallarmé (1842–1898) wywyższali sztukę ponad wszelkie inne wartości, widząc w niej

sposób na przezwyciężenie dekadencji. W ich pojęciu artysta stawał się kapłanem odkrywającym nieznane nikomu rejony, przynoszącym oświecenie dla tych, którzy chcą go doświadczyć. Był często wyszydzany przez swoich współczesnych – tak jak prorocy biblijni. Podobną wizję powołania twórcy przedstawił Kazimierz Przerwa-Tetmajer w wierszu *Artyści*, opublikowanym w pierwszej serii jego poezji:

> **Kazimierz Przerwa-Tetmajer**
>
> ***Artyści***
>
> Wpatrzeni w nasz ideał święty,
> dopóki serce tętni w nas,
> płyniemy doń przez fal odmęty,
> gdzie często zgubny sterczy głaz.
>
> Wkoło nas tłumy pełne szału
> walczą wśród konwulsyjnych drgnień:
> my, dążąc wciąż do ideału,
> niepomni siebie patrzym weń.
>
> Mijają lata: już ramiona
> nie mogą wiosłem fali pruć;
> na pierś się chyli skroń zmęczona,
> opuścić trzeba wierną łódź.
>
> Wielbiono nas, gdyśmy zuchwale
> na głąb się nie wahali iść,
> i z brzegów na spienione fale
> laurowy nam rzucono liść.
>
> Mijają lata, skroń się chyli,
> zbliża się kresu smutny dzień:

ci, co dopiero nas wieńczyli,
zepchną nas w niepamięci cień.

Źródło: Kazimierz Przerwa-Tetmajer, *Artyści*, [w:] *Wybór poezji*, Wrocław 1991, s. 55.

Jacek Malczewski, *Autoportret z muzą.*
Źródło: domena publiczna.

W utworze Tetmajera artyści są awangardą społeczeństwa – udają się tam, dokąd nikt inny nie ma odwagi pójść. Płyną przez „fal odmęty, / gdzie często zgubny sterczy głaz", myśląc nie o żeglarskich podróżach po niespokojnych morzach, lecz o wędrówce w głąb duszy. Stąpanie po niepewnym gruncie jest wyczerpujące, dlatego z czasem opuszczają „wierną łódź" i tracą wielbicieli, którzy wcześniej wręczali im laury.

Pariasi i filistrzy

O trudach losu artysty Tetmajer pisał też w wierszu *Evviva l'arte!*, który znalazł się w jego słynnej drugiej serii poezji z 1894 roku. Poeta opisał w nim świat z perspektywy idealisty, dla którego jedyną i najwyższą wartością jest sztuka. Dla niej rezygnuje z bogactwa, a nawet z podstawowych środków do życia; drwi z tłumu, który myśli tylko o materialnych korzyściach. Odwraca się od świata, by wykrzyknąć: „Niech żyje sztuka!":

Kazimierz Przerwa-Tetmajer

Evviva l'arte!

Evviva l'arte! Człowiek zginąć musi –
cóż, kto pieniędzy nie ma, jest pariasem,
nędza porywa za gardło i dusi –
zginąć, to zginąć jak pies, a tymczasem,
choć życie nasze splunięcia niewarte:
evviva l'arte!

Evviva l'arte! Niechaj pasie brzuchy
nędzny filistrów naród! My, artyści,
my, którym często na chleb braknie suchy,
my, do jesiennych tak podobni liści,
i tak wykrzykniem: gdy wszystko nic warte,
evviva l'arte!

Evviva l'arte! Duma naszym bogiem,
sława nam słońcem, nam, królom bez ziemi,
możemy z głodu skonać gdzieś pod progiem,
ale jak orły z skrzydły złamanemi –
więc naprzód! Cóż jest prócz sławy co warte?
evviva l'arte!

Evviva l'arte! W piersiach naszych płoną
ognie przez Boga samego włożone:
więc patrzym na tłum z głową podniesioną,
laurów za złotą nie damy koronę,
i chociaż życie nasze nic niewarte:
evviva l'arte!

Źródło: Kazimierz Przerwa-Tetmajer, *Evviva l'arte!*, [w:] *Wybór poezji*, Wrocław 1991, s. 56–57.

Olga Boznańska, *Wnętrze pracowni* (1895).
Źródło: domena publiczna.

Młodopolska elita artystyczna przeciwstawiała swój styl życia mieszczańskiej moralności, której typowym reprezentantem był tak zwany filister. W *Evviva l'arte!* Tetmajer tak opisuje ten typ człowieka: „Niechaj pasie brzuchy / nędzny filistrów naród!". Piętnowani przez arystokrację ducha filistrzy byli ludźmi o niskich aspiracjach, których główny cel stanowiło zapewnienie sobie dostatniego, bezpiecznego bytu. Nie zależało im na kulturze ani na żadnej innej wyższej wartości – świat kończył się dla nich na progu własnego domu bądź zakładu pracy. Na przekór wąskim horyzontom mieszczaństwa, modernistyczni artyści wyrażali pogardę dla pieniądza, porównując się z pariasami – najniższą grupą społeczną w Indiach, pozbawioną wszelkich praw i żyjącą w skrajnej nędzy.

Podmiot liryczny *Evviva l'arte!* wywyższa sławę ponad pieniądze. Nie chodzi jednak o popularność wśród czytelników – Tetmajer odwołuje się do tradycji starożytnej Grecji i Rzymu wieńczącej wybitnych poetów laurem poetyckim. Dla nagrodzonego wyróżnienie to oznaczało wieczną pamięć, uznanie i wywyższenie ponad zwykłych śmiertelników.

Nonkonformizm

Tetmajer nigdy nie ugiął się pod presją konformizmu, zawsze podążał własną ścieżką – zarówno w sensie intelektualnym, jak i fizycznym (na górskie wyprawy najchętniej wyruszał sam). Mimo że stał się twórcą powszechnie znanym, zwłaszcza w latach 90. XIX wieku, po publikacji drugiej serii poezji, nigdy nie zrezygnował ze swojego indywidualizmu. Nie chciał też dostosowywać się do nowych prądów – pozostał wierny poetyce wypracowanej w czasach swojej świetności. Podążanie za modami i aktywne uczestnictwo w życiu artystycznym uniemożliwiła mu także rozwijająca się mania prześladowcza. W jednym ze swoich późniejszych wierszy odciął się od środowiska, do którego niegdyś należał:

> **Kazimierz Przerwa-Tetmajer**
>
> ***Był czas***
>
> Był czas, żeśmy się rozumieli,
> ten czas przeminął i nie wróci,
> a dziś mnie z wami wszystko dzieli,
> nic wy mnie dziś nie obchodzicie,
> nic wasze nie obchodzi życie,
> to jedno boli, żeście skuci.
>
> Pieśń moja stała się dziś pieśnią
> wyłącznie tylko moją własną;
> nie dbam, czy gdzie się ucieleśnią
> tak czy inaczej w czyjem młodem
> sercu te słowa, które w wodęm
> rzucał – niech płyną lub zagasną.
>
> Jesteśmy obcy. Macie wróżów,
> macie serc waszych wykładaczy,
> macie dusz waszych czujnych stróżów,
> kapłanów waszych świętych chramów,

dzierżących szale prawd i kłamów,
poetów dążeń i rozpaczy.

Jam od wszystkiego uciekł tego,
żyjcie, jak chcecie – – czym jesteście?
Macież liść drzewa zielonego,
macież woń kwiatu, szum potoku,
jesteścież jak wschód słońca oku,
jak modrzewiowych gęstw powieście?

Jesteścież jak legenda złota
kuta we wnętrzu skał ogromnych?
Albo jak zbroja, co grzechota,
albo miecz, co przy boku chrzęści,
albo stalowej łoskot pięści
pragnącej gwarów wiekopomnych?

Jam własnej tylko myśli mojej
poetą – gdzie mnie wicher rzuci,
tam harfy mojej struny stroi,
szumi mnie tylko pieśń pojęta,
pieśń, której niczym świat nie pęta – –
to jedno boli, żeście skuci.

Źródło: Kazimierz Przerwa-Tetmajer, *Był czas*, [w:] *Wybór poezji*, Wrocław 1991, s. 69–70.

Tetmajer zauważa w wierszu negatywne tendencje panujące wśród młodego pokolenia twórców i czytelników. Wyrzuca im ślepe zaufanie do nowych autorytetów, uleganie demagogii. Według poety „kapłani sztuki" nie dorastają do zadania bycia „wróżami", „wykładaczami serc" i „czujnymi stróżami dusz". Zadaje retoryczne pytanie: „czym jesteście?". Jednocześnie deklaruje zerwanie ze środowiskiem i własną rolą przewodnika. Ze smutkiem wspomina chwile, kiedy to on wskazywał drogę innym. Do tych czasów nie ma już powrotu.

Podmiot liryczny podkreśla swoją niezawisłość: „Jam własnej tylko myśli mojej / poetą". Deklaruje, że jego postępowaniem kieruje tylko „wicher", który można rozumieć ewangelicznie, jako wiatr, który „wieje tam, gdzie chce, i szum jego usłyszysz, lecz nie wiesz, skąd przychodzi i dokąd podąża. Tak jest z każdym, który narodził się z Ducha" (J 3, 8). *Był czas* jest zatem kolejnym Tetmajerowskim wyznaniem duchowej odrębności. Według wizji poety artysta nie podlega ani publiczności, ani warunkom finansowym, ani starości, ani innym twórcom. Na zawsze pozostaje suwerenny, oddany jedynie sztuce.

Słownik

> **dekadentyzm**
>
> (fr. *décadence* – chylenie się ku upadkowi, łac. *decadentia* – schyłek) postawa, która ukształtowała się pod koniec XIX wieku, charakteryzująca się pesymistycznym podejściem do rzeczywistości, przekonaniem o zmierzchu kultury i poszukiwaniem sposobów na zapełnienie odczuwanej pustki. Duży wpływ na rozwój dekadentyzmu miały powieść Jorisa-Karla Huysmansa *Na wspak* oraz filozofia Arthura Schopenhauera

> **filister**
>
> funkcjonujące w Młodej Polsce negatywne określenie ludzi o wąskich horyzontach, najczęściej mieszczan zajmujących się handlem, dla których jedyną wartością był pieniądz

> **konformizm**
>
> (łac. *conformo* – nadaję kształt) – postawa polegająca na podporządkowaniu się wpływowi środowiska pod względem wyznawania wartości, poglądów oraz postępowania

> **parias (dalit)**
>
> w Indiach nazwa określająca osoby o najniższym statusie społecznym, pochodzące z najbiedniejszych kast lub nienależące do żadnej z nich

nonkonformizm

(łac. *non* – nie; *conformo* – nadaję kształt) – postawa polegająca na życiu według własnych przekonań nabytych na drodze refleksji; krytyczna ocena panujących w społeczeństwie norm i zasad postępowania

laur poetycki

laurowy wieniec wręczany wybitnym poetom w czasach starożytnej Grecji i Rzymu; do zwyczaju wręczania nagrody powrócono w renesansie

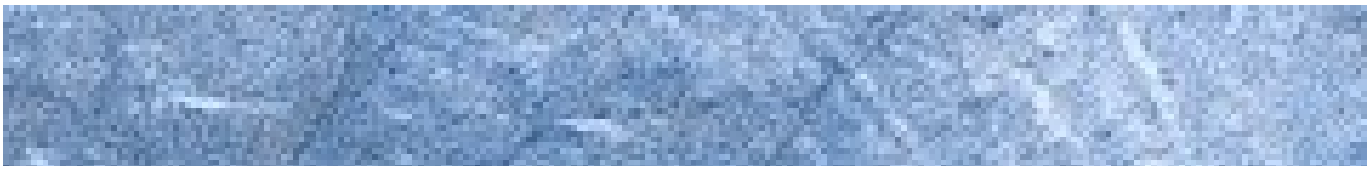
runy

starożytne pismo stosowane przez ludy germańskie, pojawiające się także w rytualnych obrzędach magicznych

Gra edukacyjna

Polecenie 1

Rozwiąż interaktywny quiz i sprawdź swoją wiedzę. Przed tobą 15 pytań o rosnącym poziomie trudności. Na każdą odpowiedź masz 30 sekund. Podczas gry trzy razy możesz skorzystać z kół ratunkowych: dodatkowego czasu, zawężenia wyboru odpowiedzi do dwóch oraz dodatkowej szansy. Każdy błąd uniemożliwia kontynuowanie quizu – zacznij wtedy od nowa. W grze możesz zdobyć maksymalnie 1500 punktów.

Test

Sprawdź swoją wiedzę

Poziom trudności:

InteractiveTest.difficultyLevel.easy

Limit czasu:

4 min

Twój ostatni wynik:

-

Trwa wczytywanie...

fragment do pytania 14

Kazimierz Przerwa-Tetmajer

Poeci idealiści

Był czas, żeśmy się rozumieli,
ten czas przeminął i nie wróci,

nie dbam, czy gdzie się ucieleśnią
tak czy inaczej w czyjem młodem
sercu te słowa, które w wodęm
rzucał – – niech płyną lub zagasną.

nic wy mnie dziś nie obchodzicie,
nic wasze nie obchodzi życie,
to jedno boli, żeście skuci.

szumi mnie tylko pieśń pojęta,
pieśń, której niczym świat nie pęta – –

Źródło: Kazimierz Przerwa-Tetmajer, *Poeci idealiści*, [w:] *Wybór poezji*, Wrocław 1991, s. 60.

fragment do pytania 15

Kazimierz Przerwa-Tetmajer

Poeci idealiści

Tłum ludzi pyta: „Dokąd wy dążycie?
Co iść wam każe morzu, skałom wbrew?
Komu niesiecie na ofiarę życie,
jak niegdyś Bogu skrytemu w błękicie
ofiarowano z rozkoszą swą krew?...”

Źródło: Kazimierz Przerwa-Tetmajer, *Poeci idealiści*, [w:] *Wybór poezji*, Wrocław 1991, s. 60.

Sprawdź się

Pokaż ćwiczenia:

Ćwiczenie 1

Wskaż typowe cechy młodopolskiego artysty.

- skromny
- nieuznany przez publiczność
- odnoszący się z pogardą do filistrów
- zabiegający o popularność
- niebogaty
- religijny
- dumny

Ćwiczenie 2

Ćwiczenie 3

Wypisz, do kogo/czego zostali porównani artyści w wierszu Kazimierza Przerwy-Tetmajera *Evviva l'arte!*

Ćwiczenie 4

Podaj przykład twórcy, którego życie było podobne do losu opisanego w wierszach Tetmajera o artystach. Wyjaśnij swój wybór jednym zdaniem.

Ćwiczenie 5

Wypisz podobieństwa i różnice w postawach podmiotu lirycznego w wierszach *Evviva l'arte!* i *Był czas* w odniesieniu do sztuki, sławy, bogactwa, środowiska artystycznego i publiczności. Jakie wnioski wynikają z porównania?

Ćwiczenie 6

Przeczytaj wiersz i napisz rozprawkę na 200 słów, w której odpowiesz na pytanie: Czy wizja powołania artysty w utworze *Sztuka jest jako drzewo…* jest typowa dla okresu Młodej Polski?

Kazimierz Przerwa-Tetmajer

Sztuka jest jako drzewo…

Sztuka jest jako drzewo słodkim okryte owocem,
pod którym stoją tłumy, a tylko z nich najzręczniejsi
wejść na to drzewo potrafią; lecz źle jest, jeśli kto wszedłszy tłumom
na dole stojącym słodkich nie rzuci owoców.
Albowiem sztuka w sercach nie znajdująca odczucia
podobna jest do zimowych promieni gwiazd i księżyca,
pod którymi kiełkować ni rosnąć kłosy nie będą,
jak pod słońca płodnego świętym, gorącym promieniem.

Źródło: Kazimierz Przerwa-Tetmajer, *Sztuka jest jako drzewo…*, [w:] *Wybór poezji*, Wrocław 1991, s. 55–56.

Ćwiczenie 7

Porównaj pozytywistyczną i młodopolską wizję powołania artysty w rozprawce na 200 słów.

Ćwiczenie 8

Na podstawie poniższego fragmentu artykułu Stanisława Przybyszewskiego *Confiteor* wyjaśnij, czym jest religia sztuki.

Stanisław Przybyszewski

Confiteor

Sztuka nie ma żadnego celu, jest celem sama w sobie, jest absolutem, bo jest odbiciem absolutu – duszy. A ponieważ jest absolutem, więc nie może być ujętą w żadne karby, nie może być na usługach jakiejśkolwiek idei, jest panią, praźródłem, z którego całe życie się wyłoniło.

Sztuka stoi nad życiem, wnika w istotę wszechrzeczy, czyta zwykłemu człowiekowi ukryte runy, obejmuje wszechrzecz od jednej wieczności do drugiej, nie zna ni granic, ni praw, zna tylko jedną odwieczną ciągłość i potęgę bytu duszy, kojarzy duszę człowieka z duszą wszechnatury, a duszę jednostki uważa za przejaw tamtej [...].

Zwlekać sztukę z jej piedestału, włóczyć ją po wszystkich rynkach i ulicach to rzecz świętokradcza. Tak pojęta sztuka staje się najwyższą religią, a kapłanem jej jest artysta. Jest on osobisty tylko wewnętrzną potęgą, z jaką stany duszy odtwarza, poza tym jest kosmiczną, metafizyczną siłą, przez jaką się absolut i wieczność przejawia.

Źródło: Stanisław Przybyszewski, *Confiteor*, [w:] *Programy i dyskusje literackie okresu Młodej Polski*, oprac. Maria Podraza-Kwiatkowska, Wrocław 1977, s. 237–239.

Praca domowa

Przygotuj się do dyskusji dotyczącej roli artystów we współczesnym społeczeństwie. Zanotuj swoje spostrzeżenia.

Dla nauczyciela

Autor: Marta Kulikowska

Przedmiot: Język polski

Temat: Portret młodopolskiego artysty w poezji Kazimierza Przerwy-Tetmajera

Grupa docelowa:

Szkoła ponadpodstawowa, liceum ogólnokształcące, technikum, zakres podstawowy i rozszerzony

Podstawa programowa:
Zakres podstawowy
Treści nauczania – wymagania szczegółowe
I. Kształcenie literackie i kulturowe.
1. Czytanie utworów literackich. Uczeń:
1) rozumie podstawy periodyzacji literatury, sytuuje utwory literackie w poszczególnych okresach: starożytność, średniowiecze, renesans, barok, oświecenie, romantyzm, pozytywizm, Młoda Polska, dwudziestolecie międzywojenne, literatura wojny i okupacji, literatura lat 1945–1989 krajowa i emigracyjna, literatura po 1989 r.;
5) interpretuje treści alegoryczne i symboliczne utworu literackiego;
9) rozpoznaje tematykę i problematykę poznanych tekstów oraz jej związek z programami epoki literackiej, zjawiskami społecznymi, historycznymi, egzystencjalnymi i estetycznymi; poddaje ją refleksji;
10) rozpoznaje w utworze sposoby kreowania: świata przedstawionego (fabuły, bohaterów, akcji, wątków, motywów), narracji, sytuacji lirycznej; interpretuje je i wartościuje;
15) wykorzystuje w interpretacji utworów literackich potrzebne konteksty, szczególnie kontekst historycznoliteracki, historyczny, polityczny, kulturowy, filozoficzny, biograficzny, mitologiczny, biblijny, egzystencjalny;
2. Odbiór tekstów kultury. Uczeń:
1) przetwarza i hierarchizuje informacje z tekstów, np. publicystycznych, popularnonaukowych, naukowych;
2) analizuje strukturę tekstu: odczytuje jego sens, główną myśl, sposób prowadzenia wywodu oraz argumentację;
II. Kształcenie językowe.
1. Gramatyka języka polskiego. Uczeń:
1) wykorzystuje wiedzę z dziedziny fleksji, słowotwórstwa, frazeologii i składni w analizie i interpretacji tekstów oraz tworzeniu własnych wypowiedzi;
4. Ortografia i interpunkcja. Uczeń:

1) stosuje zasady ortografii i interpunkcji, w tym szczególnie: pisowni wielką i małą literą, pisowni łącznej i rozłącznej partykuły nie oraz partykuły -bym, -byś, -by z różnymi częściami mowy; pisowni zakończeń -ji, -ii, -i ; zapisu przedrostków roz-, bez-, wes-, wz-, ws-; pisowni przyimków złożonych; pisowni nosówek (a, ę) oraz połączeń om, on, em, en ; pisowni skrótów i skrótowców;
III. Tworzenie wypowiedzi.
1. Elementy retoryki. Uczeń:
1) formułuje tezy i argumenty w wypowiedzi ustnej i pisemnej przy użyciu odpowiednich konstrukcji składniowych;
3) rozumie i stosuje w tekstach retorycznych zasadę kompozycyjną (np. teza, argumenty, apel, pointa);
6) rozumie, na czym polega logika i konsekwencja toku rozumowania w wypowiedziach argumentacyjnych i stosuje je we własnych tekstach;
2. Mówienie i pisanie. Uczeń:
2) buduje wypowiedź w sposób świadomy, ze znajomością jej funkcji językowej, z uwzględnieniem celu i adresata, z zachowaniem zasad retoryki;
4) zgodnie z normami formułuje pytania, odpowiedzi, oceny, redaguje informacje, uzasadnienia, komentarze, głos w dyskusji;
6) tworzy spójne wypowiedzi w następujących formach gatunkowych: wypowiedź o charakterze argumentacyjnym, referat, szkic interpretacyjny, szkic krytyczny, definicja, hasło encyklopedyczne, notatka syntetyzująca;
IV. Samokształcenie.
1. rozwija umiejętność pracy samodzielnej między innymi przez przygotowanie różnorodnych form prezentacji własnego stanowiska;
2. porządkuje informacje w problemowe całości poprzez ich wartościowanie; syntetyzuje poznawane treści wokół problemu, tematu, zagadnienia oraz wykorzystuje je w swoich wypowiedziach;
Zakres rozszerzony
Treści nauczania – wymagania szczegółowe
I. Kształcenie literackie i kulturowe.
1. Czytanie utworów literackich. Uczeń: spełnia wymagania określone dla zakresu podstawowego, a ponadto:
2) rozumie pojęcie tradycji literackiej i kulturowej, rozpoznaje elementy tradycji w utworach, rozumie ich rolę w budowaniu wartości uniwersalnych;

Kształtowane kompetencje kluczowe:

- kompetencje w zakresie rozumienia i tworzenia informacji;
- kompetencje w zakresie wielojęzyczności;
- kompetencje cyfrowe;
- kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie umiejętności uczenia się.

Cele lekcji. Uczeń:

- porównuje pozytywistyczne i młodopolskie wizje roli artysty,
- interpretuje postawy artystów przełomu wieków,
- opisuje, czym była religia sztuki wyznawana przez część artystów przełomu wieków,
- redaguje wypowiedź o charakterze argumentacyjnym.

Strategie nauczania:

- konstruktywizm;
- konektywizm.

Metody i techniki nauczania:

- ćwiczeń przedmiotowych;
- z użyciem komputera.

Formy pracy:

- praca indywidualna;
- praca w parach;
- praca w grupach;
- praca całego zespołu klasowego.

Środki dydaktyczne:

- komputery z głośnikami, słuchawkami i dostępem do internetu;
- zasoby multimedialne zawarte w e-materiale;
- tablica interaktywna/tablica, pisak/kreda.

Przebieg lekcji

Przed lekcją:

1. **Przygotowanie do zajęć.** Nauczyciel loguje się na platformie i udostępnia uczniom e-materiał „Portret młodopolskiego artysty w poezji Kazimierza Przerwy-Tetmajera". Prosi uczestników zajęć o zapoznanie się z tekstem w sekcji „Przeczytaj" i wykonanie ćwiczenia nr 1 i 2 w sekcji „Sprawdź się".
2. **Recytacja**. Chętna lub wybrana osoba przygotowuje głośne czytanie utworu poetyckiego *Evviva l'arte!*, z elementami aktorskiej interpretacji. Zainteresowani uczniowie mogą przygotować prezentację na temat wyglądu i ubioru artystów młodopolskich.

Faza wprowadzająca:

1. Lekcja rozpoczyna się od recytacji wiersza *Evviva l'arte!*, której tłem może być prezentacja przygotowana przez zainteresowaną osobę. Później nauczyciel pyta: w jaki sposób i dlaczego artyści przełomu XIX i XX próbowali wyróżnić się wśród tłumu? Jaki

był ich stosunek do ludzi przeciętnych, niezwiązanych ze sztuką? jakie zadania stawiali przed sobą jako artystami i samą sztuką?
2. Wyświetlenie na tablicy tematu i celów zajęć oraz wspólne z uczniami ustalenie kryteriów sukcesu.

Faza realizacyjna:

1. **Praca z multimedium.** Uczniowie zapoznają się z medium w sekcji „Gra edukacyjna". Następnie wykonują polecenie: Rozwiąż interaktywny quiz i sprawdź swoją wiedzę. Przed tobą 15 pytań o rosnącym poziomie trudności.
2. **Utrwalanie wiedzy i umiejętności.** Nauczyciel wyświetla treść ćwiczenia nr 1, 3–5 oraz 8 z sekcji „Sprawdź się". Uczniowie rozwiązują je wspólnie na forum klasy.

Faza podsumowująca:

1. Na koniec zajęć nauczyciel raz jeszcze wyświetla na tablicy interaktywnej lub przy użyciu rzutnika temat lekcji i cele zawarte w sekcji „Wprowadzenie". W kontekście wyświetlonych treści prosi uczniów o rozwinięcie zdania: Na dzisiejszych zajęciach nauczyłem się…

Praca domowa:

1. W ramach zadania domowego uczniowie wykonują wybrane przez nauczyciela ćw. 6 lub 7.
2. Zainteresowane osoby mogą dodatkowo wykonać polecenie: Przygotuj się do dyskusji dotyczącej roli artystów we współczesnym społeczeństwie. Zanotuj swoje spostrzeżenia i podziel się nimi z koleżankami i kolegami z klasy.

Materiały pomocnicze:

- Bożena Chrząstowska, *Autor – dzieło – poetyka. Problemy interpretacji w szkole*, w: *Metodyka literatury*, tom 2, wybór i oprac. J. Pachecka, A. Piątkowska, K. Sałkiewicz, Warszawa 2002.
- Grażyna Bobilewicz, *W pelerynie, w surducie i w chitonie. Strój artysty na przełomie dwudziestego stulecia*, Gdańsk 1998.

Wskazówki metodyczne

- Uczniowie mogą wykorzystać multimedium „Gra edukacyjna" jako inspirację do przygotowania własnej prezentacji multimedialnej.